

POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU

Cel projektu

O ile istnienie niestabilności drgań sieci krystalicznej i dalekozasięgowych w ferro- i antyferroelektryku tuż przed głównym przejściem fazowym do stanu ferro- lub antyferroelektrycznego jest w zasadzie dobrze udokumentowane eksperymentalnie i teoretycznie, to wciąż przyczyna jego występowania nie jest do końca zweryfikowana. Hipoteza niniejszego projektu zawiera się w stwierdzeniu, że współistnienie dalekozasięgowych oddziaływań, powstałych w wyniku współdziałania fononów optycznych i akustycznych o zbliżonej częstotliwości drgań, jest zjawiskiem niezależnym od działania zewnętrznych czynników - takich jak np. naprężenia termiczne lub naprężenia mechaniczne - i prowadzi do lokalnego łamania symetrii powyżej tzw. temperatury krytycznej Curie-Weissa, nieprzewidywanego w szeroko stosowanej teorii Landaua przejść fazowych.

W sposób niezwykle popularny można by powiedzieć, że celem projektu z zakresu tzw. badań podstawowych jest zbadanie subtelnego oddziaływania między drgającymi atomami tworzącymi uporządkowane struktury i zrozumienie naturalnych mechanizmów prowadzących do pojawiania się w nich przemian fazowych, czyli różnych struktur geometrycznych sieci krystalicznej w różnych zakresach temperatur, a co za tym idzie do występowania m.in. tak oryginalnych właściwości fizycznych, jak szeroko stosowane w makro, mikro- i nano-nauce zjawisko piezoelektryczne. Wiedza pozyskana z realizacji projektu pozwoli nie tylko na poszerzenie wiedzy z zakresu podstawowych (naturalnych) właściwości ciał stałych zwanych ferroikami, lecz także ułatwi kontrolowane wykorzystanie badanych materiałów w elektronice, informatyce, medycynie, przemyśle motoryzacyjnym, a także i sporcie.

Badania realizowane w projekcie

Hipoteza projektu będzie weryfikowana poprzez badania kryształów $\text{Pb}(\text{Zr}_{1-x}\text{Ti}_x)\text{O}_3$ z zawartością Ti z obszaru tzw. granicy morfotropowej ($x=0.5$), kryształów $\text{Pb}(\text{Zr}_{1-x}\text{Sn}_x)\text{O}_3$ i $\text{Pb}(\text{Zr}_{1-x}\text{Nb}_x)\text{O}_3$ oraz cienkich warstw PbZrO_3 . Wybór tych materiałów wynika z dobrze już poznanych właściwości bazowego $\text{Pb}^{+2}\text{Zr}^{+4}\text{O}_3$ w postaci (makro)kryształów o wysokiej jakości. Propozycja badań cienkich warstw tytanianu europu EuTiO_3 , rozważanego w literaturze jako związek o właściwościach multiferroicznych, wynika z przekonania, że współistnienie oddziaływań dalekozasięgowych ma miejsce zarówno w czystych jak i w domieszkowanych jonami izo- (Ti^{+4} , Sn^{+4}) i hetero-walentnymi (Nb^{+5}) perowskitach ABO_3 , ale także i w multiferroikach.

Do badań tych należą:

- badania dwójłomności optycznej kryształów i cienkich warstw,
- badania właściwości dielektrycznych i elektromechanicznych w słabych polach elektrycznych,
- badania rozpraszania Brillouinowskiego światła na fononach akustycznych,
- badania zjawiska Mössbauera w kryształach $\text{Pb}(\text{Zr}_{1-x}\text{Sn}_x)\text{O}_3$
- badania wpływu zdefektowania powierzchni wymienionych związków na ich właściwości objętościowe, poprzez badanie np. lokalnej przewodności elektrycznej przy użyciu mikroskopu skaningowego.

Powody podjęcia danej tematyki badawczej

Tę tematykę badawczą wybrano pod kątem zrozumienia wpływu czynników zewnętrznych, takich jak pole elektryczne, pole magnetyczne, gradienty temperatury oraz gradienty naprężeń mechanicznych powstających w wyniku np. obecności defektów sieci krystalicznej, na współistnienie dalekozasięgowych oddziaływań w wybranych kryształach ferroelektrycznych i antyferroelektrycznych.

Istnienie termicznych fluktuacji lub gradientów temperatury w próbkach o rozmiarach makroskopowych (rzędu kilku milimetrów) oraz naprężeń mechanicznych w nano-strukturach (cienkich warstwach) pochodzących głównie od niedopasowania rozmiarów sieci krystalicznej warstwy i podłoża, może prowadzić do niestabilności wspomnianych oddziaływań i pojawiania się np. dodatkowych przejść fazowych, (czyli nowych faz o innych ciekawych właściwościach strukturalnych i fizycznych) lub występowania faz nieuporządkowanych strukturalnie (typu tzw. szkła dipolowego), czyli do nowych właściwości fizycznych tych niezwykle funkcjonalnych materiałów ferroelektrycznych, antyferroelektrycznych i wciąż dających wielkie nadzieje na zastosowania multiferroików.